

De stora egendomarnas betydelse i landskapet

Inledning

»De stora egendomarnas betydelse i landskapet» var temat för KSLA:s Skogs- och lantbrukshistoriska seminarium vid sammankomsten den 23 april 1990. Seminariet anordnades denna gång på Lunds universitet med docent Nils Lewan som institutionsvärd. Ordförande för seminariet var Johan Curman.

De stora egendomarna har länge varit uppmärksammade som en del av den ekonomiska historien och socialhistorien (se t. ex. avsnittet om herrgården i Hell-spong M. & Löfgren O., Land och stad, Lund 1974), men detta seminarium ville också ge en bild av godset i landskapet.

Seminariet inleddes med att professor Göran Lindahl från Konsthögskolan i Stockholm gjorde en utförlig presentation med ett stort antal diabilder av den skånska slottsarkitekturen och även av ekonomibyggnadernas utformning. Tids-mässigt inriktade han sig på det uppsving den skånska slottsarkitekturen fick under sent 1800-tal. Han påpekade att även i Uppsverige tillkom många nya ekonomi-byggnader under denna expansionstid för jordbruket, men det är huvudsakligen i Skåne som slottsarkitekturen fick en ny blomstringstid. Detta var socialt betingade investeringar som resulterade i magnifika anläggningar vilka än idag sätter sin prägel på en stor del av den skånska bygden. Stilhistoriskt var dessa slottsbyggen ofta historicerande och sökte, liksom den samtida kyrkoarkitekturen, sina rötter i medeltiden. Slottens och herresätenas stilbildande arkitekter var för övrigt desamma som kyrkornas – exempelvis C. G. Brunius. Även ekonomibyggnaderna gavs en pampig inramning, och Lindahl tog upp de problem som kan uppkomma vid anpassning av äldre byggnader till en modern maskintekniks behov. Han efterlyste också ett samarbete mellan arkitekturhistoriker och äldre praktiker inom jordbru- ket för en funktionsanalys av de olika epokenas ekonomibyggnader.

Göran Lindahls framställning kommer småningom att publiceras i annat sam- manhang.

De två följande artiklarna av fil. dr Jens Möller och lantmästare Nils Gyllenkrok gav dels den historiska bakgrunden dels en bild av den aktuella problematiken.

Ett hundratal deltagare hade samlats, många från Sveriges Jordägarförbund, vars medlemmar särskilt inbjudits. En stor del av debatten kom också att handla om godsens överlevnadsmöjlighet och i samband med detta deras roll som kulturbeva- rande faktor. Bland andra Arvid Wachtmeister, Knutstorp, och Anders von Stoc- kenström gjorde här inlägg baserade på egna erfarenheter. Den sistnämnde framhöll vikten av att bevara och visa vacker natur för stadsbor. Lena Bergils betonade från kulturhistoriskt håll allemansrättens betydelse. Karl-Johan Krantz, även han kul- turhistoriker, menade att man inte behöver spara alla byggnader.

Förutom dagsläget för godsen togs också några mera rent historiska teman upp. Bland annat berördes den intressanta aspekten att de skånska storgodsen stod starkare än de danska, sannolikt en följd av att fideikommissystemet upphörde tidigare i grannlandet. Janken Myrdal framhöll godsarkivens stora betydelse för agrarhistorisk forskning.

Dagen efter gjordes en exkursion, med ett sjuttioal av deltagarna, för att på ort och ställe studera ämnet. Nils Lewan visade och beskrev en typisk plattgård (se Möllers bidrag). Nils Gyllenkrok ledde en rundvisning på Björnstorps gods, med

särskild inriktning på skogsbruket. Dagen avslutades med ett besök på Skånska Naturvårdsförbundets experimentgård Hörjel där försöksledaren Urban Emanuelsson visade försök med skottskogsbruk liksom odlingsexperiment med översilning och tresäde enligt äldre metoder.

Seminariet har uppmärksammat i ett par tidskrifter med utförlig presentation, både i den skånska historietidskriften *Ale* 1990 (Lewan N. & Lewan L., Godsens och landskapet) och i *Lantmästaren* 1990/3 (Brostedt L., De stora egendomarnas betydelse i landskapet).

Johan Curman Janken Myrdal